

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 15/2016. (IX. 21.) AB HATÁROZATA

a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 344. § (1) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről

Az Alkotmánybíróság teljes ülése jogszabály alaptörvény-ellenességének megállapítására irányuló bírói kezdeményezés tárgyában – *dr. Pokol Béla* alkotmánybíró párhuzamos indokolásával – meghozta a következő

h a t á r o z a t o t:

1. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 344. § (1) bekezdése alaptörvény-ellenes, ezért azt 2016. december 31-i hatállyal megsemmisíti.
2. Az Alkotmánybíróság a Nyíregyházi Törvényszék előtt 3.Bf.855/2015. számon folyamatban lévő egyedi ügyben történő alkalmazási tilalom kimondására irányuló indítványt elutasítja.
3. Az Alkotmánybíróság a bírói indítványt egyebekben visszautasítja.

Az Alkotmánybíróság e határozatát a Magyar Közlönyben közzé kell tenni.

I n d o k o l á s

I.

- [1] 1.1. A Nyíregyházi Törvényszék mint másodfokú bíróság bírói tanácsa (a továbbiakban: indítványozó) 3.Bf.855/2015/9. számú végzésével az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 25. § (1) bekezdése alapján – a rongálás büntette miatt folyamatban lévő büntetőeljárás felfüggesztése mellett – a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 344. § (1) bekezdésében foglalt jogszabályi rendelkezésnek „a 74. § (1) bekezdésében meghatározott bűnügyi költségből azt” szövegrésze „jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvény-ellenességének a megállapítását”, valamint a konkrét ügyben történő alkalmazásának a kizárását indítványozta.
- [2] Az Alkotmánybíróság az Abtv. 58. § (1) bekezdése alapján – az Abtv. 52. § (1b) bekezdése e) és f) pontjaira tekintettel – felhívta az indítványozót, hogy a bírói kezdeményezést egészítse ki azzal, hogy a sérelmezett jogszabályi rendelkezés miért ellentétes az Alaptörvény megjelölt cikkeivel, valamint az állított jogsérelem fennállása esetén az Alkotmánybíróságtól milyen jogkövetkezmény alkalmazását kéri.
- [3] Az indítvány-kiegészítési felhívásra határidőn belül válaszolva az indítványozó a vélt alaptörvény-ellenesség alkotmányos indokait kiegészítette.
- [4] 1.2. A bírói kezdeményezés alapjául szolgáló ügyben a sértett feljelentést tett egy magánszemély és társa ellen rongálás büntette miatt. Az elrendelt nyomozást a Mátészalkai Járási Ügyészség határozatával megszüntette. A megszüntető határozat ellen a feljelentő panaszt nyújtott be. Az ügyészség a panaszt elutasította, ezért a sértett most már jogi képviselője útján, mint pótmagánvádló vádindítványt nyújtott be a Mátészalkai Járásbírósághoz (a továbbiakban: Járásbíróság). A pótmagánvádló a két vádlottat mint társtetteseket a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 324. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés a) pontja szerint

minősülő, nagyobb kárt okozó rongálás bűntettének elkövetésével vádolta. A Járásbíróság a vádindítványt befogadta és a lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeként a 2015. október 6-án kihirdetett 12.B.350/2013/25. számú ítéletében a vádlottakat az ellenük emelt vád alól felmentette.

- [5] A Járásbíróság által megállapított tényállás szerint a pótmagánvádló 2007. évtől kezdve az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogcím nélküli használója volt egy külterületi földterületnek. A földterület 6,7 hektár nagyságú, szántó művelési ágú részén 2011. augusztus 30. napján a vádlottak tulajdonjogot szereztek, majd a fennmaradó földterületet is megvásárolták. A szántóterületet a pótmagánvádló 2012 tavaszán kukoricával vetette be. A vádlottak azonban 2012 áprilisában a tulajdonukban álló földterületet tárcsázták, ezzel a pótmagánvádló vetését szétdőlték, tönkretették. Ezt követően a földet napraforgóval vetették be. A pótmagánvádló ezért feljelentette az új tulajdonosokat és feljelentésében úgy nyilatkozott, hogy összesen 1 320 000 Ft kára keletkezett.
- [6] A Járásbíróság bűncselekmény hiányában felmentette a vádlottakat az ellenük emelt vád alól, mivel a terhükre rótt cselekmény nem bűncselekmény. A Járásbíróság megállapította, hogy a pótmagánvádló és a vádlottak között polgári jogi elszámolási jogviszony jött létre.
- [7] Az elsőfokú bíróság 12.B.350/2013/25. számú felmentő ítélete ellen a pótmagánvádló fellebbezést nyújtott be.
- [8] Mindkét vádlottat ugyanaz a meghatalmazott védő képviselte az első és a másodfokú eljárásban is.
- [9] Az indítványozó a pótmagánvádló fellebbezésének elbírálása során észlelte, hogy a Járásbíróság ítéletének helyben hagyása esetén a felmerült bűnügyi költség viseléséről a Be. támadott rendelkezése alapján köteles határozni. E törvényi rendelkezés értelmében a pótmagánvádas eljárásban, a felmentett vádlott által meghatalmazott védő díja és költsége nem minősül bűnügyi költségnek. Így e költség-megfizetésére a törvény – a Be. – alapján a pótmagánvádlót nem lehet kötelezni.
- [10] Az indítványozó a támadott szövegrészt alaptörvény-ellenesnek tartja, ezért a másodfokú büntetőeljárást a Be. 266. § (1) bekezdésének *b*) pontja alapján felfüggesztette és az Alkotmánybírósághoz fordult.
- [11] A Be. 344. § (1) bekezdése szerint ugyanis, „[h]a a vádlottat felmentették, vagy vele szemben az eljárást megszüntették, a pótmagánvádló viseli a 74. § (1) bekezdésében meghatározott bűnügyi költségből azt a költséget, amely a pótmagánvádló fellépése után keletkezett.” A Be. 74. § (1) bekezdésében meghatározott bűnügyi költségek között azonban nem szerepel a meghatalmazott védő díja és költsége.
- [12] A Be. 339. § (3) bekezdése alapján azonban, „[h]a a vádat az ügyész képviselte, és a bíróság a vádlottat felmenti, vagy az eljárást az ügyész vádelejtése miatt megszünteti, az állam a határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül – a külön jogszabályban meghatározott mértékben – megtéríti a vádlott költségét, továbbá védőjének az eljárás során nem előlegezett díját és költségét.” Az ügyészi vádképviselés esetén a meghatalmazott védő díjának és költségeinek a megtérítéséről a részletszabályokat a terhelt és a védő készkiadása, illetőleg a védő díja állam általi megtérítésének szabályairól, valamint a büntetőeljárásban részt vevő személyek és képviselőik költségéről és díjáról szóló 26/2003. (VII. 1.) IM-BM-PM együttes rendelet (a továbbiakban: Rendelet) tartalmazza.
- [13] Az indítvány szerint a támadott jogszabályi rendelkezés az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJE) 6. cikk 3. bekezdés *c*) pontjában foglalt védelemhez való jogot sérti. A vádemelés sikertelenségének anyagi kockázatát védő meghatalmazása esetén nem a pótmagánvádlónak, hanem a vádlottnak kell viselnie, akit ez a körülmény szükségképpen gátolhat a védelemhez való alkotmányos jogának a gyakorlásában.
- [14] Az indítványozó szerint az Alaptörvény 28. cikkében megfogalmazott teleologikus jogértelmezéssel, a védelemhez való alkotmányos jog érvényesülésének sérelmével járó következmények miatt megállapítható a Be. 344. § (1) bekezdésének az alaptörvény-ellenessége.
- [15] Az indítványozó szerint a Be. támadott rendelkezése nyilvánvalóan sérti a büntetőeljárás alá vont terhelt törvény előtti egyenlőséghez való alkotmányos jogát a pótmagánvádló megalapozatlannak bizonyult vádindítványa alapján felmerült költségek viselése miatt. Ez a tény különbségtételt eredményez az érintettek között attól függően, hogy a vádat a pótmagánvádló vagy az ügyész képviseli. Ugyanis amennyiben az ügyész képviseli a vádat, akkor a Rendelet alapján meghatározott mértékben az állam megtéríti a védői díjat és költséget, ellenben pótmagánvádas eljárásban erre nem kerül sor.
- [16] Az indítványozó az Abtv. 46. § (1) bekezdése alapján a támadott törvényszöveg jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvény-ellenességének a megállapítását, valamint alkalmazásának a kizárását kérte.

- [17] 1.3. Az indítványozó – felhívásra – határidőn belül kiegészítette és pontosította a bírói kezdeményezést.
- [18] Az indítvány indokolását kiegészítette azzal, hogy a támadott szövegrész az Alaptörvény XV. cikk (1) és (2) bekezdésében foglalt törvény előtti egyenlőség elvébe és a hátrányos megkülönböztetés tilalmába is ütközik.
- [19] Az indítványozó álláspontja szerint a pótmagánvádló fellépése miatt az Alaptörvény II. cikkében rögzítettek értelmében az azonos emberi méltósággal rendelkező terheltek büntető eljárásjogi helyzete között különbség jön létre. A vádlottat a pótmagánvádló által képviselt vád alóli felmentése vagy vele szemben az eljárás megszüntetése hátrányosabb helyzetbe hozza ahhoz a terhelthez képest, akivel szemben – akár ugyanolyan bűncselekmény miatt – az állam büntetőigényét az ügyész érvényesíti.
- [20] Kifejtette továbbá az indítványozó, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikkének (3) bekezdésében foglalt védelemhez való joggal ellentétben áll és annak gyakorlását gátolja az, hogy a vádemelés sikertelenségének anyagi kockázatát védő meghatalmazása esetén nem a pótmagánvádlónak, hanem a vádlottnak kell viselnie. A pótmagánvádas eljárásban a vádlottnak a hatályos törvényi szabályozás nem ad lehetőséget arra, hogy a vád alóli felmentése esetén a meghatalmazott védő eljárása során felmerülő költségeket és díjakat az állam viselje. A pótmagánvádló alapján induló büntetőeljárásban így a hatékony védekezés lehetőségének az alapvető feltételét a támadott jogszabályi rendelkezés nem biztosítja, jöllehet a „megfelelő védelemhez való jog” érvényesülését az EJEE 6. cikk 3. bekezdés c) pontja is megköveteli.
- [21] Az indítványozó álláspontja szerint a támadott szabályozás ezen túlmenően az Alaptörvény B) cikkének (1) bekezdésében megfogalmazott jogállamiságból következő jogbiztonság követelményét is sérti. Az Alkotmánybíróság 9/1992. (I. 30.) AB határozata szerint ugyanis a jogállamiságból következő jogbiztonság követelményének érvényesülése nem csupán „az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények kiszámíthatóságát is” [ABH 1992, 59, 65.].

II.

- [22] 1. Az Alaptörvénynek az indítvánnyal érintett rendelkezései:

„B) cikk (1) Magyarország független, demokratikus jogállam. [...]”

„XV. cikk (1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.

(2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”

„XXVIII. cikk (3) A büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez. [...]”

- [23] 2. A Be. indítvánnyal érintett rendelkezései:

„74. § (1) Bűnügyi költség

a) az a költség, amelyet az ügyben az eljárás megindításától a büntetés végrehajtásának befejezéséig, továbbá a rendkívüli jogorvoslati eljárás, valamint a különleges eljárások során az állam előlegezett,

b) a terheltek, a sértettek, a magánfélnek, a pótmagánvádlónak és a magánvádlónak, a terhelt és a sértett törvényes képviselőjének az ügyben felmerült készkiadása, akkor is, ha azt az állam nem előlegezte,

c) a kirendelt védőnek és a sértett, a magánfél, valamint a pótmagánvádló képviselőjének készkiadása és díja, akkor is, ha azt az állam nem előlegezte.”

„339. § (3) Ha a vádat az ügyész képviselte, és a bíróság a vádlottat felmenti, vagy az eljárást az ügyész védelejtése miatt megszünteti, az állam a határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül – a külön jogszabályban meghatározott mértékben – megtéríti a vádlott költségét, továbbá védőjének az eljárás során nem előlegezett díját és költségét. [...]”

„344. § (1) Ha a vádlottat felmentették, vagy vele szemben az eljárást megszüntették, a pótmagánvádló viseli a 74. § (1) bekezdésében meghatározott bűnügyi költségből azt a költséget, amely a pótmagánvádló fellépése után keletkezett. [...]”

III.

- [24] 1. Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt azt vizsgálta, hogy a bírói kezdeményezés megfelel-e a törvényben előírt feltételeknek.
- [25] Az Abtv. 25. § (1) bekezdése szerint a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – abban az esetben kezdeményezheti az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *b)* pontja alapján az Alkotmánybíróságnál a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének a megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának a kizárását, ha az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy az alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította.
- [26] Az egyedi normakontroll eljárást kezdeményező bírói indítványnak az Abtv. 52. § (1) bekezdése szerinti határozott kérelmet kell tartalmaznia. A kérelem akkor határozott, ha tartalmazza az Alkotmánybíróság hatáskörére és az indítványozó jogosultságára vonatkozó hivatkozást, megjelöli az Alaptörvényben biztosított jogok sérelmének a lényegét, az Alaptörvény megsértett rendelkezéseit és megfelelő indokolást is tartalmaz. Ezen kívül megjelöli a sérelmezett jogszabályi rendelkezést és kéri az alaptörvény-ellenességének a megállapítását és megsemmisítését, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának a kizárását {lásd: 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [27]–[28]}.
- [27] 2. Az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy az indítványozó az előtte folyamatban lévő pótmagánvádas eljárásban köteles rendelkezni a költségek viseléséről, a támadott rendelkezést alkalmaznia kell. A bírói kezdeményezésnek a különös jelentőségét épp az adja, hogy a vádlottak védőt hatalmaztak meg és a hatályos Be. rendelkezései alapján a védő díjának és költségeinek a viselésére a vádlottak felmentése vagy az eljárás megszüntetése esetén nem lehet a „peresztes” pótmagánvádlót kötelezni. Sőt, a vádlottnak (vádlottaknak) kell viselnie a felmentést követően a meghatalmazott védő díját és költségét.
- [28] A bírói kezdeményezés tartalmazza az Alkotmánybíróság hatáskörére és az indítványozó jogosultságára való hivatkozást [Abtv. 25. § (1) bekezdés], megjelöli az Alaptörvényben biztosított jogok sérelmének a lényegét és a megsérteni vélt cikkeket [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés, XV. cikk (1) és (2) bekezdés, XXVIII. cikk (3) bekezdés], valamint megfelelő indokolást tartalmaz arra, hogy a sérelmezett döntések miért ellentétesek az Alaptörvény jelölt rendelkezéseivel. Az indítvány rögzíti az indítványozó kérelmét az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárására, az indítvány-kiegészítés továbbá kifejezetten kéri a támadott szövegrész alaptörvény-ellenességének a megállapítását és a megsemmisítését.
- [29] 3. Az indítványozó arra hivatkozik, hogy az Alkotmánybíróság a 458/D/2008. AB határozatában – az Alkotmánynak a hátrányos megkülönböztetést tiltó, illetve az esélyegyenlőség elősegítését előíró 70/A. §-ával összefüggésben – már érintette azt a kérdést, hogy a közzvadás és a pótmagánvádas ügyekben szereplő személyek felmentése esetén a kirendelt és a meghatalmazott védő munkadíjában az eltérés a Be. 339. § (3) bekezdése és a 344. § (1) bekezdése alapján realizálódik.
- [30] Mindez az indítvány kapcsán felvetheti az Abtv. 64. § *f)* pontjában foglalt – az Abtv. 31. § (1) bekezdésén alapuló – okból történő visszautasítás lehetőségét, a *res iudicata* kérdését.
- [31] Az Alkotmánybíróság ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy a 458/D/2008. AB határozat jelen ügy vonatkozásában nem lehet az Abtv. 64. § *f)* pontjában foglalt visszautasítási ok (*res iudicata*) vagy az érvelés alapja. Megállapította ugyanis, hogy a Be. 339. § (3) bekezdésében és a 344. § (1) bekezdésében foglalt szabályokat az akkor eljáró bíróság ugyan alkalmazta, azok az alkotmányjogi panaszbeadvány érvelésében is megjelentek, azonban az indítvány nem e szabályok alkotmány-ellenességének a megállapítására és a megsemmisítésére irányult. Így az Alkotmánybíróság a Be. ezen rendelkezéseinek az alkotmányossági vizsgálatát – az indítványhoz kötöttség miatt – hivatkozott döntésében nem végezte el. (ABH 2011, 1822, 1825.)
- [32] Mindezek alapján az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a jelen ügyben a bírói kezdeményezés kapcsán *res iudicata* megállapításának nincs helye.

- [33] 4. Az Alkotmánybíróság ezért rögzítette, hogy a bírói kezdeményezés megfelel az Abtv. 25. §-ában foglalt, valamint az Abtv. 52. § (1b) bekezdés a)–f) pontjaiban meghatározott feltételeknek.

IV.

- [34] A bírói kezdeményezés az alábbiak szerint megalapozott.
- [35] 1. Az indítványozó szerint a támadott rendelkezés nem biztosítja a pótmagánvádló fellépése folytán a büntetőeljárás alá vont terhelt védelemhez való jogának [Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdés] a maradéktalan érvényesülését. A terhelt által meghatalmazott védő díját és költségét ugyanis a pótmagánvádló által képviselt vád alapján folyó eljárásban – a pótmagánvádló „pervesztessége” esetén – az állam nem vállalja át, hanem azt a terheltnek kell viselnie. Ezzel nem áll összhangban a Be. 339. § (3) bekezdésében rögzített szabály. Ennek értelmében, ha a vádat az ügyész képviseli, és a bíróság a vádlottat felmenti, vagy az eljárást az ügyész védelejtése miatt megszünteti, az állam a határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül – a külön jogszabályban meghatározott mértékben – megtéríti a vádlott költségét, továbbá védőjének az eljárás során nem előlegezett díját és költségét.
- [36] Az Alkotmánybíróság ennek alapján megvizsgálta, hogy a Be. 344. § (1) bekezdésében foglalt, a bűnügyi költség viselésére vonatkozó rendelkezés a pótmagánvádló által képviselt vád alapján folytatott eljárásban a terhelt védelemhez fűződő alapjogát korlátozza-e vagy sem. Az Alaptörvény XXVIII. cikkének (3) bekezdése értelmében „[a] büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez. [...]”. Az Alkotmánybíróság 8/2013. (III. 1.) AB határozatában rögzítette, hogy „az Alaptörvény XXVIII. cikkének (3) bekezdésében biztosított védelemhez fűződő jog értelmezésekor irányadónak tekinti a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatban kimunkált alkotmányos tételeket. [...] Az Alkotmánybíróság már működésének kezdetén kimondta, hogy [...] »[a] védelemhez való jog alkotmányos büntetőeljárás alapelve az eljárás egész menetében számtalan részletszabályban ölt testet. A védelemhez való jog a büntetőeljárás alá vont személy azon jogaiban, illetve a hatóságok azon kötelezettségeiben realizálódik, amelyek biztosítják, hogy a vele szemben érvényesített büntetőjogi igényt megismerje, arról álláspontját kifejezhesse, az igénnyel szembeni érveit felhozhassa, a hatóságok tevékenységével kapcsolatos észrevételeit és indítványait előterjeszthesse, továbbá védő segítségét vehesse igénybe. A védelemhez való jog tartalmát képezik a védő azon eljárási jogosítványai, illetve a hatóságok azon kötelezettségei, amelyek részéről a védelem ellátását lehetővé teszik.« (ABH 1991, 414, 415.)”. (Indokolás [25]–[26])
- [37] A védelemhez fűződő alkotmányos alapjogot a Be. rendelkezései részletezik. A Be. szerint a terheltet megilleti a védelem joga. A terhelt személyesen védekezhet, de védelmét az eljárás bármely szakaszában védő is elláthatja. A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság biztosítja, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják, a Be.-ben meghatározott módon védekezhessek [Be. 5. § (1) és (3) bekezdései].
- [38] A védelmet megillető jogok magukban foglalják az ügy megismerését és az ügy előbbre vitelét célzó jogokat is. Az ügy megismerését biztosító jogok közé tartozik a jog a hatósági határozatok, intézkedések megismerésére, az iratbetekintésre és a jelenléthez való jog is. Az ügy előbbre vitelét szolgáló jogok közé tartozik az indítványok, észrevételek megtételére, jogorvoslat benyújtására, kérdések feltételére, perbeszéd megtartására való jog. A jelenlét, a kérdezés, az érintkezés, a kapcsolattartás, az indítványtétel, a jogorvoslat és az egyéb védői jogok gyakorlásán keresztül valósul meg a vádlott védelme.
- [39] A védelemhez való jogból következik, hogy a védekezés módját, annak stratégiáját és taktikáját – a törvényi rendelkezések betartása mellett – a terhelt védelmének érdeke határozza meg. A védekezés szabad megválasztásába beletartozik – kötelező védelem hiányában – a védelem jogáról való lemondás, de az is, hogy a terhelt személyesen vagy védő útján, illetve mindkét módon védekezzen. A törvényben meghatározott esetekben kötelező a védelem. Azonban a terhelt ekkor is szabad belátása szerint dönthet arról, hogy a hatóság által kirendelt védő látja-e el a védelmét vagy az általa választott védőt hatalmazza meg, amennyiben ehhez megfelelő pénzügyi fedezettel rendelkezik. Ennek következtében a védelemhez való jog alapelvének a bűnügyi költségek viselését szabályozó részletszabályokban is érvényesülnie kell.
- [40] Különösen fontos lehet a bűnügyi költségviselés a védelemhez való jog részét képező szabad védőválasztás joga tekintetében. A védelemhez való jog tartalma és azon belül a védőválasztás lehetősége nemzetközileg elfogadott elveken alapul.

- [41] Az EJEE 6. cikke az alábbiak szerint rögzíti a védelemhez való jogot:
„3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy [...] b) rendelkezze a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;
c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyere- sen rendeljenek ki számára ügyvédet [...]”
- [42] Az Alkotmánybíróság különös figyelmet szentel az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) dön- téseinek. Az Alkotmánybíróság több határozatában kifejtette, hogy a hazai alapjogvédelem minimumszintje nem lehet alacsonyabb, mint az EJEB esetjoga által az adott alapjog vonatkozásában biztosított jogvédelem szintje {lásd pl.: 6/2011. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2011, 290, 321.; 32/2012. (VII. 4.) AB határozat, Indoko- lás [41]; 22/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [16]}. Az Alkotmánybíróság a 8/2013. (III. 1.) AB határozat- ban rögzítette, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésben elismert védelemhez fűződő jogból fakadó minimális elvárások meghatározásakor figyelemmel volt a vállalt nemzetközi és uniós jogi elvárásokra is, külö- nsképpen az EJEB által kimunkált gyakorlatra (Indokolás [48]).
- [43] Az EJEB gyakorlata értelmében a bűncselekménnyel vádolt személynek, amennyiben nem kívánja magát sze- mélyesen védeni, már az eljárás kezdetétől lehetőséget kell kapnia arra, hogy a választásának megfelelő jogi segítséget vegyen igénybe [*Martin kontra Észtország*, (35985/09), 2013. május 30., 90. és 93. bekezdések]. Ez a követelmény az EJEE 6. cikk 3. bekezdés c) pontjából következik, amely szerint „minden bűncselekmény- nyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy [...] személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezzék [...]”.
- [44] Az EJEB hangsúlyozta azt is, hogy az eljárás tisztességessége megköveteli, hogy a vádlott hozzáférhessen a jogi védelem teljes szolgáltatási skálájához [*Dayanan kontra Törökország*, (7377/03), 2009. október 13., 32. bekez- dés]. Az EJEB szerint a védő és ügyfele közötti bizalmi viszony fontosságához fűződő jogosultság azonban nem abszolút. A nemzeti hatóságoknak tekintettel kell lenniük a gyanúsított kívánságára, ami a védőválasztást illeti, ugyanakkor figyelmen kívül hagyhatják azt, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekében arra releváns és megfelelő alappal tudnak szolgálni [*Meftah és mások kontra Franciaország* [GC], 32911/96., 35237/97, és 34595/97, 2002. július 26., 45. bekezdés, *Mayzit kontra Oroszország*, (63378/00), 2005. január 20., 66. bekez- dés, *Klimentyev kontra Oroszország*, (46503/99), 2006. november 16., 116. bekezdés; *Vitan kontra Románia*, (42084/02), 2008. március 25., 59. bekezdés, *Zagorodniy kontra Ukrajna* (27004/06), 2011. november 24., 52. bekezdés, stb.]. Ha ilyen alap hiányzik, akkor a szabad védőválasztás jogának a korlátozása az EJEE 6. cikk 3. bekezdés c) pontjának az 1. bekezdéssel együtt olvasott értelmezés szerinti megsértését valósítja meg, felté- ve, hogy ez a körülmény – az eljárás egészére tekintettel – a vádlott védelmét hátrányosan befolyásolja [*Dvorski kontra Horvátország* [GC] (25703/11), 2015. október 20., 78–79. bekezdések].
- [45] Az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében foglalt védelemhez fűződő alapjog – megfelelő feltételekkel – korlátozható. A korlátozás megnyilvánulhat például a kötelező védelem jogintézményében, hiszen ebben az esetben a vádlott nem döntheti el, hogy a védekezésről lemond-e vagy esetleg személyesen akar védekezni, mivel számára védőt kell kirendelni. A Be.-ben meghatározott esetekben, jellemzően akkor, ha a gyanú szerin- ti bűncselekmény tárgyi súlya jelentősebb, vagy a terhelt az állami büntetőigényt érvényesítő hatóságokkal szemben az átlagosnál kiszolgáltatottabb helyzetben van, a terhelt döntésétől függetlenül védő vesz részt a büntetőeljárásban {8/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [26]}. A kötelező védelem esetkörében is megtehe- ti azonban a terhelt – megfelelő anyagi fedezet birtokában –, hogy a kirendelt védő helyett inkább meghatal- mazott védőt vesz igénybe.
- [46] A büntetőeljárás bűnügyi költségre vonatkozó egyes részletszabályai összefüggenek a hatékony védelemhez való jog biztosításával, hiszen a költségek viselésének szabályozása ezen jog érvényesülésének az anyagi felté- telét teremti meg. A kirendelt védő készkiadása és díja bűnügyi költségnek minősül akkor is, ha azt az állam nem előlegezte [Be. 74. § (1) bekezdés c) pont] és személyes költségmentesség engedélyezése esetén a bünte- tőper kimenetelétől függetlenül a kirendelt védő díját és költségeit az állam viseli [Be. 74. § (3) bekezdés c) pont].
- [47] A meghatalmazott védő díjának és költségeinek viselése tekintetében azonban a szabályozás ellentmondásos. A Be. vonatkozó rendelkezéseinek az összevetése alapján az állapítható meg, hogy a meghatalmazott védő díját és költségét kizárólag az ügyész vádképviselete alapján folyó eljárásban téríti meg a terheltnek az állam a „peresztessége” esetén a Rendeletben meghatározott mértékben. Az általános szabály, a Be. 344. § (1) be- kezdése szerint, ha a vádlottat felmentették, vagy vele szemben az eljárást megszüntették, a pótmagánvádló

viseli a 74. § (1) bekezdésében meghatározott bűnügyi költségből azt a költséget, amely a pótmagánvádló fellépése után keletkezett. A Be. 74. § (1) bekezdése azonban nem nevesíti a meghatalmazott védő díját és költségeit (csak a kirendelt védő készkiadására és díjára utal). A Be. 339. § (3) bekezdése viszont rögzíti, hogy ha a vádat az ügyész képviselte, és a bíróság a vádlottat felmenti, vagy az eljárást az ügyész védelejtése miatt megszünteti, az állam a határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül – a külön jogszabályban meghatározott mértékben – megtéríti a vádlott költségét, továbbá védőjének az eljárás során nem előlegezett díját és költségét. Ezeknek a rendelkezéseknek az összevetéséből az állapítható meg, hogy a pótmagánvádló „pervesztessége” esetén a meghatalmazott védő díját és költségeit minden esetben a terheltnek kell viselnie. A Be. 74. § (1) bekezdése és a Be. 339. § (3) bekezdése a meghatalmazott védő díját és költségeit kizárják a pótmagánvádas eljárásban a pótmagánvádló „pervesztessége” esetén megtéríthető bűnügyi költségek köréből. Ez a tény a terhelt védőválasztási jogát a pótmagánvádas eljárásban jelentősen korlátozza.

- [48] A pótmagánvádas eljárásban a védelem kötelező [Be. 242. § (1) bekezdés *d*) pont, 489. § *d*) pont], hiszen a pótmagánvádló is ügyvédi képvisellel jár el, kivéve, ha a természetes személy pótmagánvádló jogi szakvizsgával rendelkezik [Be. 56. § (4) bekezdés]. A kötelező védelem folytán a terhelt nem választhatja azt a lehetőséget, hogy saját maga látja el a védelmét, mert számára a hatóság védőt fog kirendelni.
- [49] A védelem ellátása és a védő szabad megválasztása körében lehetősége van a terheltnek arra is, hogy meghatalmazást adjon a számára megfelelő, általa kiválasztott ügyvédnek. A meghatalmazott védő díját és költségét azonban mindenképpen viselnie kell, így akkor is, ha büntetőjogi felelősségét nem állapítják meg, mivel a pótmagánvádló a hatályos szabályozás értelmében nem köteles ezt az összeget megtéríteni. Ez komoly anyagi megterhelést is jelenthet a terhelt számára, és egyúttal visszatartó erő lehet abban a tekintetben, hogy a terhelt szabad belátása szerint válasszon védőt.
- [50] A támadott rendelkezés azért eredményezi a terhelt védelemhez fűződő jogának a korlátozását, mert az alapjog részét képező védőválasztást a terhelt jövedelmi és vagyoni viszonyaitól, anyagi teherbíró képességétől teszi függővé egy olyan eljárásban, ahol az eljárás jellege miatt fokozottan szükség van a jogi szakértelemre és a hatékony védelem biztosítására.
- [51] 2. Az Alkotmánybíróság ezt követően megvizsgálta, hogy a támadott rendelkezésből eredő korlátozás alaptörvény-ellenesnek minősül-e.
- [52] Az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében foglalt védelemhez való jog ugyan a korlátozható alapjogok körébe tartozik, de a korlátozásnak összhangban kell állnia az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt követelménnyel.
- [53] Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése értelmében alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Alaptörvény-ellenes tehát a korlátozás, ha nem elkerülhetetlen, vagyis ha kényszerítő ok nélkül történik, továbbá, ha a korlátozás súlya a korlátozással elérni kívánt célhoz képest aránytalan {lásd: 32/2015. (XI. 19.) AB határozat, Indokolás [101] pontja}. Elsődlegesen tehát annak a vizsgálata indokolt, hogy a szabályozással összefüggésben van-e olyan alkotmányosan elfogadható cél, amely az alapjog-korlátozást igazolhatja, azaz, hogy az alapjog-korlátozás szükséges-e. A korlátozás „szükségessége két elemből áll: az alapjog korlátozásának alkotmányos célt kell követnie, és alkalmasnak kell lennie e cél elérésére” {legutóbb pl.: 3046/2016. (III. 22.) AB határozat, Indokolás [42]}.
- [54] Az Alkotmánybíróság ezért megvizsgálta a korlátozás alkotmányos célját. Ennek során mindenekelőtt áttekinthette, hogy a korlátozást az ügyész és a pótmagánvádló alkotmányos helyzete közötti különbözőségek indokolhatják-e.
- [55] Az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban már rögzítette, hogy a Be. által (ismételten) bevezetett pótmagánvád jogintézménye a törvényben meghatározott esetekben az ügyészi vádmonopólium ellensúlya (vádkorrekctívum) [3113/2015. (VI. 23.) AB végzés, Indokolás [32], amely visszautal a 42/2005. (XI. 14.) AB határozatra, ABH 2005, 504, 522.]. Amennyiben a nyomozási szakaszban az ügyész vagy a nyomozó hatóság a feljelentést elutasította, a nyomozást megszüntette, az ügyész a vádemelést részben mellőzte, illetve a vádemelést követően az ügyész a vádat elejtette, a sértett pótmagánvádlóként léphet fel. Ugyancsak felléphet a sértett pótmagánvádlóként, ha az ügyész a nyomozás eredményeként közzádra üldözendő bűncselekményt nem állapított meg, ezért nem emelt vádat, illetőleg a vád képviselét – magánvádas eljárásban elrendelt nyomozás eredményeként – nem vette át, vagy az ügyész a tárgyaláson a vádat azért ejtette el, mert megítélése szerint a bűncselekmény nem közzádra üldözendő [Be. 53. § (1) bekezdés].

- [56] A sértett a nyomozási szakaszban akkor válik pótmagánvádlóvá, ha a feljelentés elutasítása, vagy a nyomozás megszüntetése ellen panasszal élt, és a panaszt elutasították [Be. 199. § (2) bekezdés]. A vádemelést követően a tárgyalási szakaszban a sértett akkor válik pótmagánvádlóvá, ha az ügyész a vádemelést mellőzte, vagy a vádat elejtette, és a sértett a törvényes határidőn belül pótmagánvádlóként fellép [Be. 229. § (1) bekezdés, 312. § (1) bekezdés].
- [57] A büntetőeljárásban a pótmagánvádló és az ügyész helyzete közötti egyik fő különbséget a hatósági jogkör hiánya jelenti (BH2010. 204), amelynek következtében például a pótmagánvádló eljárási cselekményei az elévülést nem szakítják félbe (EBH2009. 2032.). A pótmagánvádló ennek ellenére a bírósági eljárásban – ha a Be. másképp nem rendelkezik – az ügyész jogait gyakorolja, ideértve a vádlott személyi szabadságának elvonásával vagy korlátozásával járó kényszerintézkedések elrendelésének indítványozását. Vannak olyan ügyészi jogosítványok, amelyeket a pótmagánvádló nem gyakorolhat, például a vádlott szülői felügyeleti jogának megszüntetését nem indítványozhatja (Be. 236. §), a vádat nem terjesztheti ki [Be. 343. § (6) bekezdés], továbbá a terhelt bíróság elé állítását [Be. 517. § (3) bekezdés], az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szembeni eljárás lefolytatását [Be. 528. § (1) bekezdés], a tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárás lefolytatását sem indítványozhatja [Be. 534. § (3) bekezdés]. A pótmagánvádló azonban az ügyész helyébe lép és számos lényeges jogosítványt gyakorolhatja, de nem várható el tőle, hogy a vádképviselő ellátásához megfelelő szakmai felkészültséggel rendelkezzen. Ezért az eljárás kezdetétől fogva köteles ügyvédi képviselőt igénybe venni, kivéve, ha maga is jogi szakvizsgával rendelkezik [Be. 56. § (4) bekezdés].
- [58] A pótmagánvádló alkotmányos helyzetének egy másik fontos eleme az, hogy fellépése esetén nem az állami büntetőigényt érvényesíti, arról ugyanis az államot képviselő ügyészség már lemondott. Ilyen értelemben a pótmagánvádló fellépése járulékos jellegű, mert csak akkor lehetséges, ha a közzvadás eljárás „*dominus litise*”, vagyis az ügyész abban nem vesz részt. Tükörképnek is nevezik az eljárását, mert ahogyan a vádlottat megilletti, hogy az ellene emelt vádról a bíróság döntsön, úgy illeti meg a sértettet e jognak a tükörképe, a jog arra, hogy sérelméről is a bíróság hozzon döntést.
- [59] Az Alaptörvény 29. cikke értelmében a legfőbb ügyész és az ügyészség független, az igazságszolgáltatás közreműködőjeként, mint közzvadás az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője. Ez a kizárólagosság az állam „elsőbbiségét” fejezi ki a büntetőigény érvényesítése tekintetében. Ez azt jelenti, hogy más állami szerv közzvadás jogosítványokat nem gyakorolhat az ügyészségen kívül [3113/2013. (VI. 4.) AB határozat, Indokolás [16]–[17], 3112/2013. (VI. 4.) AB határozat, Indokolás [17]]. Ha az állam e jogával nem kíván élni, úgy ez a kizárólagosság is megszűnik. Ezekből a megállapításokból az következik, hogy a pótmagánvádló saját elhatározása alapján az állami büntetőigény hiányában folytatja az eljárást.
- [60] Az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban rögzítette, hogy az ügyész szerepe a pótmagánvádló helyzetéhez képest sajátos abban a tekintetben is, hogy az ügyész a közérdek képviselője során a szakmai felelősség szabályai szerint köteles eljárni. {Legutóbb: 3090/2016. (V. 12.) AB határozat, Indokolás [35]; 42/2005. (XI. 14.) AB határozat, ABH 2005, 504, 519, stb.} Az ügyész szakmai felelősségének a szabályai körébe tartozik a kötelező objektivitás, ami nyilvánul például abban, hogy köteles a terheltet mentő, a büntetőjogi felelősséget enyhítő körülményeket figyelembe venni [Be. 28. § (1) bekezdés], indítványt tehet a vádlott felmentésére [Be. 315. § (3) bekezdés], és fellebbezési joggal rendelkezik a vádlott javára [Be. 324. §]. Ez a kötelezettség sok tekintetben erősíti a védelem pozícióját. A pótmagánvádlót azonban ilyen objektivitási kötelezettség nem terheli, ami nyilvánul például abban, hogy a pótmagánvádló mind az első fokú, mind pedig a fellebbezési eljárásban csak a vádlott terhére nyújthat be fellebbezést, [Be. 324. § (2) bekezdés, 367/A. § (2) bekezdés], valamint a vádlott bűnösségének megállapítása érdekében terjeszthet elő perújítási indítványt [Be. 409. § (1) bekezdés *b*) pont], továbbá kizárólag a terhelt terhére nyújthat be felülvizsgálati indítványt (BH2013. 61.I.).
- [61] Az Alkotmánybíróság mindezek alapján arra a következtetésre jutott, hogy – az enyhítő körülmények feltárása, a vádlott javára szóló bizonyítékok megfelelő előterjesztése és a hatékony védői stratégia kialakítása érdekében – a pótmagánvádló által képviselt vád alapján folytatott eljárásban a vádlott védelme fokozottan indokoltá teszi a számára megfelelő védő kiválasztását. A költségviselés hatályos szabályai pontosan olyan helyzetben akadályozzák a védelemhez fűződő jog érvényesítését, amikor annak megerősítése lenne szükséges.
- [62] Az Alkotmánybíróság ezt követően megvizsgálta, hogy a jogalkotó adott-e magyarázatot a korlátozás céljára nézve.
- [63] Az Be. 1998-as, az Országgyűlés által elfogadott szövegének 344. §-a a pótmagánvádló költségviseléséről úgy rendelkezett, hogy „[h]a a vádlottat felmentették, vagy vele szemben az eljárást megszüntették, a pótmagánvádló viseli a 74. § (1) bekezdésének *a*) pontjában meghatározott bűnügyi költségből azt a költséget, amely

a pótmagánvádló fellépése után keletkezett.” A Be. 74. § (1) bekezdésének a) pontja azonban annak a költségnek a viselését követelte meg a pótmagánvádlótól, amelyet az ügyben az eljárás megindításától a büntetés végrehajtásának befejezéséig, továbbá a perújítás, a felülvizsgálati, valamint a különleges eljárások során az állam előlegezett.

- [64] A támadott rendelkezést, vagyis a Be. 344. § (1) bekezdését a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény 74. §-a (2. Novella) állapította meg. Ekkor a pótmagánvádló költségviselési kötelezettsége – fellépését követően – kiegészült azokkal a költségekkel is, amelyeket az állam nem előlegezett. (Ide tartozik a terheltnek, a sértettnek, a magánfélnek, a pótmagánvádlónak és a magánvádlónak, a terhelt és a sértett törvényes képviselőjének az ügyben felmerült készkiadása, a kirendelt védőnek és a sértett, a magánfél, valamint a pótmagánvádló képviselőjének készkiadása és díja.)
- [65] A törvényjavaslatához fűzött miniszteri indokolás szerint „[a] Javaslat a pótmagánvádló által viselendő bűnügyi költségről rendelkező 344. §-t azzal pontosítja, hogy a pótmagánvádló fellépését követően keletkezett bűnügyi költségből nem csupán a Be. 74. § (1) bekezdésének a) pontjában szabályozott költségeket kell viselnie a pótmagánvádlónak a vádlott felmentése, vagy vele szemben az eljárás megszüntetése esetén, hanem a 74. § (1) bekezdésében meghatározott valamennyi bűnügyi költséget. A törvény [...] semmilyen eligazítást nem ad arra, hogy a pótmagánvádló által vád alá helyezett terhelt és esetleg kirendelt védője készkiadását ezekben az esetekben kinek kell viselnie. Nyilvánvaló, hogy nem a terheltnek és a védőjének, és az is nyilvánvaló, hogy az állam e költségeket nem fogja átvállalni a pótmagánvádló helyett: a Javaslat ezért következetesen érvényesíti azt az elvet, hogy a perlésben rejlő anyagi kockázatokat a perlőnek kell viselnie.”
- [66] Az Alkotmánybíróság utal rá, hogy a fentiek szerint módosított szabályozás sem rendelkezik arról, hogy „pervesztessége” esetén a pótmagánvádlónak kell viselnie a vádlott meghatalmazott védőjének díját és költségeit.
- [67] A 2002. évi I. törvény (1. Novella) 196. §-ával módosított, az indítványban a támadott rendelkezéssel összevetett szabály [a Be. 339. § (3) bekezdése] szerint, ha a vádat az ügyész képviselte, és a bíróság a vádlottat felmenti, vagy az eljárást az ügyész vádelejtése miatt megszünteti, az állam a határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül – a külön jogszabályban meghatározott mértékben – megtéríti a vádlott költségét, továbbá védőjének az eljárás során nem előlegezett díját és költségét. A Rendelet 2–4. §-aiban szabályozza azt a mértéket, amelyet a meghatalmazott védő díjából és költségeiből meg kell téríteni.
- [68] Nem érvényesül azonban maradéktalanul a fenti szabályozási előzményekből fakadó jogalkotói szándék a hatályos szabályozásban. Az ügyész részvételével zajló büntetőeljárásokat érintően – az 1. Novellával beiktatott rendelkezéssel egyezően –, a hatályos szabályozás is lehetőséget teremt a védő díjának és költségeinek az állam általi megtérítésére abban az esetben, ha a vád bizonyítása eredménytelen. Ezzel szemben a Be. 344. § (1) bekezdése kapcsán kifejtett elvet, amely szerint a pótmagánvádas eljárásban a „perlésben” rejlő anyagi kockázatokat a „perlőnek” kell viselnie, a hatályos szabályozás a pótmagánvádas eljárásban nem érvényesíti.
- [69] A jogalkotó a pótmagánvádas eljárásban fő szabályként azt az elvet érvényesíti, hogy „pervesztessége” esetén a pótmagánvádló viseli a felmerült bűnügyi költséget. A Be. 344. § (1) bekezdése szerinti rendelkezés, valamint annak a Be. 74. § (1) bekezdésére utaló szabálya alapján ugyanakkor a meghatalmazott védő fellépésével összefüggő díjat és költséget „pervesztessége” esetén nem lehet a pótmagánvádlóra hárítani, így azt ilyen esetben is a terhelt köteles viselni.
- [70] Az Alkotmánybíróság a támadott jogszabályi rendelkezés, a kapcsolódó jogszabályi környezet és az azzal összefüggő jogalkotói tevékenység vizsgálata során sem tudott feltárni olyan alkotmányos célt, amely a korlátozás szükségességét kellő módon alátámasztaná. Az Alkotmánybíróság a védelemhez való jog érvényesülése és a költségviselés szabályai között fennálló fenti összefüggés alapján arra a megállapításra jutott, hogy a Be. 344. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés a pótmagánvádas eljárásban szükségtelenül korlátozza a terheltnek az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében foglalt védelemhez való jogát. A korlátozás szükségtelen voltának megállapítása miatt az Alkotmánybíróság a további vizsgálatot az arányosság tekintetében már nem folytatta le.
- [71] Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy az előzőekben részletezett okokból a Be. 344. § (1) bekezdése az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésével ellentétes, ezért a támadott rendelkezés megsemmisítéséről a rendelkező részben foglaltak szerint határozott.
- [72] 3. Az Alkotmánybíróság a Be. 344. § (1) bekezdését azért semmisítette meg teljes egészében, mivel álláspontja szerint a bírói kezdeményezésben foglalt szövegrész törlése (mozaikos megsemmisítés) nem megfelelő megoldás. Amennyiben ugyanis az Alkotmánybíróság kizárólag a Be. 74. § (1) bekezdésére utalást semmisítené meg,

amely a bűnügyi költségként elszámolható költségek körét határozza meg, akkor a Be. 344. § (1) bekezdésének hatályban maradó része és a Be. 339. § (3) bekezdésének összevetése folytán a jogértelmezési bizonytalanság változatlanul fennmaradna.

- [73] Az Alkotmánybíróság által megsemmisített jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés főszabály szerint, az Abtv. 45. § (1) bekezdése értelmében a megsemmisítésről szóló határozatnak a hivatalos lapban való közzétételét követő napon hatályát veszti, és e naptól nem alkalmazható, a kihirdetett, de hatályba nem lépett jogszabály pedig nem lép hatályba. Az Abtv. 45. § (4) bekezdése értelmében ugyanakkor az Alkotmánybíróság a főszabálytól eltérően is meghatározhatja az Alaptörvénnyel ellentétes jogszabály hatályon kívül helyezését, illetve a megsemmisített jogszabály általános vagy egyedi ügyekben történő alkalmazhatatlanságát, ha ezt az Alaptörvény védelme, a jogbiztonság vagy az eljárást kezdeményező különösen fontos érdeke indokolja.
- [74] Az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban is hangsúlyozta, hogy a jogbiztonság érdekében adott esetben, adott szabályozási körben egyáltalán nem tűri el a joghézagot, ezért – a joghézag elkerülése céljából – a jövőbeni megsemmisítéssel időt hagy a törvényhozónak az új szabályozás megalkotására. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint – korábbi gyakorlatával összhangban – a *pro futuro* megsemmisítés a jogbiztonságot szolgálja abban az esetben, ha az alaptörvény-ellenesség kimondására úgy kerül sor, hogy az Alkotmánybíróság indokoltnak tartja az alaptörvény-ellenes jogszabály helyett új szabályozás megalkotását. Ha az alaptörvény-ellenes jogszabály időleges hatályban tartása kevesebb veszélyt jelent a jogrend épsége szempontjából, mint az azonnali megsemmisítés, a jövőbeli hatályú megsemmisítés indokolt {lásd pl.: 20/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [57]–[58]}.
- [75] Jelen esetben a megsemmisített rendelkezés alkotmányos újraszabályozása a bűnügyi költség viselésére vonatkozó szabályozás egységességének megteremtése érdekében jogalkotási feladatot ró az Országgyűlésre, az azonnali, *ex nunc* hatályú megsemmisítéssel azonban olyan joghézag keletkezne, amely kiszámíthatatlanná tenné a folyamatban lévő büntetőeljárások lefolytatását. Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a rendelkezés időleges hatályban tartása kevesebb veszélyt jelent a jogrend épségére, mintha átmenetileg joghézag keletkezne. Ezért az Alkotmánybíróság a jövőbeli, 2016. december 31-i hatállyal történő megsemmisítésről döntött, időt hagyva a jogalkotónak az Alaptörvénynek megfelelő új szabályozás kidolgozására.
- [76] 4. Az indítványozó álláspontja szerint a támadott rendelkezés az Alaptörvény B) cikkébe, valamint a XV. cikk (1) és (2) bekezdésébe is ütközik. Tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróság a támadott rendelkezés alaptörvény-ellenességét az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdése alapján a fentiek szerint megállapította, a többi indítványelem vizsgálatától eltekintett.
- [77] 5. Az indítványozó kérte az Alkotmánybíróságtól, hogy a Nyíregyházi Törvényszék előtt 3.Bf.855/2015. számon folyamatban lévő egyedi ügyben állapítsa meg a támadott rendelkezés alkalmazásának a tilalmát. Az indítvány ezen elemét az Alkotmánybíróság az alábbiak miatt nem tartotta megalapozottnak.
- [78] Az alaptörvény-ellenesnek nyilvánított és ezért megsemmisített rendelkezés általában szól a pótmagánvádló költségviseléséről, nem kizárólag a védői költségek viselését rendezi. Abban az esetben, ha a bíróság a Be. 344. § (1) bekezdését az adott eljárásban egyáltalán nem alkalmazná, a pótmagánvádló mentesülne valamennyi költség viselése alól. Egy ilyen helyzet az eljárásban érintett terheltek számára még inkább hátrányos lenne, mintha csupán a védői költségek megtérítésére nem tarthatnának igényt. A fennálló helyzet alaptörvény-ellenessége a szabály kizárásával nem, hanem annak módosításával orvosolható.
- [79] Mivel tehát a szabályozás Alaptörvénnyel való összhangja a Be. 344. § (1) bekezdése alkalmazásának a kizárásával nem állítható helyre – sőt a terheltekre nézve hátrányosabb helyzetet eredményezne – az Alkotmánybíróság az alkalmazási tilalomra vonatkozó indítvány elutasításáról döntött.
- [80] 6. A határozatot az Abtv. 44. § (1) bekezdésének első mondata alapján közzé kell tenni a Magyar Közlönyben.

Budapest, 2016. szeptember 19.

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnökhelyettese

Dr. Balsai István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász Imre s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Stumpf István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szalay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Varga Zs. András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [81] A határozat rendelkező részét támogatom, de az indokolás IV. részének 1. pontjában (Indokolás [35]–[50]) az alapjogvédelmi szintet abszolutizáló doktrína fenntartását nem tudom elfogadni. Ezen kívül ellenzem az EJB joggyakorlatának indokolatlan megidézését, mert az indokolás korábbi részei a magyar Alaptörvényből már levezették az indítvány helytállóságát, és így a vitatott törvényszövegrész megsemmisítésének szükségességét. Álláspontom szerint, ha az Alaptörvény elegendő egy egyszerű jogi rendelkezés vagy egy más állami döntés alkotmányosságának elbírálásához, akkor már szükségtelen az európai emberi jogi egyezményhez fordulás.
- [82] Fontos kiemelni, hogy a hazai alkotmánybírószáki gyakorlatban Európában szinte példátlanul erős a döntések korábbi döntési indokolások érvelési formuláira alapozása, számszerűleg összehasonlíthatatlanul többször, mint a vonatkozó alaptörvényi rendelkezésekre alapozás. Ezért a döntések indokolása és az ebben található érvelési formulák sokszor jóval fontosabbak, mint a konkrét ügyet eldöntő rendelkező rész. Lehet mondani, hogy ezért ezen érvelési gyakorlatból eredően az alkotmánybírószáki döntések indokolásának érvelési formulái nálunk sokszor alaptörvény-kiegészítéseket is jelentenek. Ezért fontos, hogy ne hagyjuk szó nélkül, ha az indokolásban vitatott érvelési formula marad, mert ez a jövőben törvények, bírói döntések alaptörvény-ellenességének alapjává válhat.
- [83] Az alapjogi szint sérthetlenségének doktrínájával szembenállásomat már a 4/2013. (II. 21.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásomban kifejtettem (lásd Indokolás [115]–[117]), de az azóta Magyarországot és az egész Európát létében fenyegetően megindult iszlám bevándorlás az álláspontom megismétlését még nyomatékosabban megköveteli. Európának és az egyes európai nemzeteknek mint kulturális közösségeknek a fennmaradása – melyet a magyar nemzet vonatkozásában az Alaptörvény Hitvallása több deklarációban is az alaptörvény-védelem középpontjába állít – minden racionálisan gondolkodó előtt evidenssé teszi, hogy az állami erőszak egyre fokozódó eszközrendszerét kell szembeállítani a határainkon a milliós civilizációs előzónlással szemben. Ám épp az az egyoldalú individualista beállítódás, amely a közösségeket félretoló és csak az egyéni cselekvési szabadságra figyelő alapjogvédelmi szint sérthetlenségét kimondó doktrínát létrehozta, nem akarta megengedni az elmúlt év eseményeinél Európa kultúrközösségének és az egyes nemzeti közösségeknek a megvédését, és szélsőségesnek, populistának bélyegezte meg az ezt célzó törekvéseket. Ezzel szemben állva kell leszögezni, hogy az egyes egyének és az őket védő alapjogvédelmi szint mellett legalább olyan erővel ott áll – és sokszor azzal szemben áll – a közösségek és a ezeket védő közösségvédelmi szint fontossága. Ezért nem lehet elfogadni az alapjogvédelmi szintet abszolutizáló korábbi doktrína ismételt megerősítését a mostani indokolás vitatott részében.
- [84] Ez a doktrína egy egyoldalú individualista társadalom felfogási háttérrel abból indul ki, hogy az egyének alapjogvédelmi szintjének védelmére egyszer lefektetett mérce egy-egy alapjog vonatkozásában a későbbiekben – az absztrakt alkotmányossági eszme szerint – alkotmányosan legitim módon már nem is vihető lejjebb, és a társadalmi közösség fennállása érdekében sem csökkenthető. Egy individualista világnézet álláspontjáról ezt mint legmagasabb vívmányt lehet képviselni, de ez nem változtat azon, hogy ez egy elfogadhatatlanul egyoldalú világnézetben nyugszik. Az egyén csak társadalmi közösségben tud létezni, és alapjogai mindig csak a közösség fennállása, harmóniája és az ezt biztosító erkölcsi-morális rendje mértékében érvényesülhetnek. Az „egyéni alapjogok soha nem csökkenthető szintje” mint elvi tétel ezzel áll szemben, és az Alaptörvény közösségi célokat és funkciókat a korábbi Alkotmányhoz képest fokozottabban a középpontba állító törekvése fényében ez a korábbi individualista tétel már nem tartható.
- [85] A doktrína kialakításának idején az akkori alkotmánybírói többség elmulasztotta a szem elé állítani, hogy a közösség és az egyének harmonikus együttélése az alapjogvédelemmel együtt a közösségvédelmet is feltételezi. A közösségvédelmi szint vészes csökkenése pedig sokszor épp az egyéni cselekvési szabadság állam általi nem megfelelő ellenőrzési lehetőségéből fakad, mint az oly gyakran látható a bűnözés elleni fellépésben lebecsült

rendőri tehetetlenségben. De a jelenlegi bevándorlással együttérkező civilizációs előzőnlésnél is ez a doktrína hozta létre az európai államok védekező képtelenségét, mivel az individualizmus túlhajtott hangsúlyozása már több évtizede meghatározóvá vált átfogóbban is az európai politikai közvéleményben. Ez az eltorzult politikai nyilvánosság – és az alkotmányjogi közszellembe áterjedve: alkotmánybírói gyakorlat – olyan tabukat és kötelező elhallgatásokat hozott létre, melyek sokszor megtiltották, hogy az átfogó közösségek fennállási problémáit őszintén meg lehessen vitatni. Például az egyre égetőbb demográfiai problémák miatt az európai közösségek és a nemzetek érdekében szót emelni a nyilvánosság előtt néhány évvel ezelőtt még csak a szélsőséges jelző vállalásával lehetett. Az egyes egyéneket védő alapjogvédelmi szint mellett a közösségvédelmi szint kiemelése ebben az átfogó szellemi beállítódásban és e miatt nem tudott megjelenni.

- [86] A teljesség kedvéért fontos utalni arra, hogy az alapjogvédelem és az egyéni szabadság hangsúlyozása mellett a közösség és a közösségvédelem kiemelése csak az első, felületes végiggondolás után engedhet arra következtetni, hogy ez az egyén jogainak háttérbe tolását szolgálja. Az európai ember nagy szabadsága ugyanis csak azzal a közösségi modellel együtt vált lehetővé – a történelemben létező civilizációk közül egyedülálló módon –, melyet az európai kultúra az elmúlt ezer évben létrehozott. E közösségi modell megsemmisülése, és mondjuk egy iszlám kultúrközösségi modell dominálása esetén az egyéni szabadság és az egyéni jogok maguk is jórészt elenyésznének. A közösségvédelem erősítésére törekvés ma így a legnagyobb mértékben a mai európai ember szabadságának fennmaradását szolgálja, és nem az ellen irányul.
- [87] Ebből az eszmei háttérből kiindulva kívántam nyomatékosítani a mostani párhuzamos indokolásomban a már korábban rögzített álláspontomat az alapjogvédelmi szintet abszolutizáló doktrínával szemben, és bízom abban, hogy egy idő után érveimet a testületi többség is elfogja fogadni.
- [88] Ez a kívánatos – az alapjogokhoz képest – kiterjesztett alkotmánybírói felfogás, és az alapjogvédelmi szintnek a közösségvédelmi szinttel való mindenkor együtnézési kötelezettségére figyelmeztetés pedig szükségessé teszi annak nyomatékosítását, hogy a hazai alkotmánybírák csak az európai emberi jogi egyezmény rendelkezéseit tekintsék kötelezőnek az Alaptörvény értelmezése közben. Az egyezmény rendelkezéseit eseti döntéseiben értelmező EJEB alapjogfelfogása nem bír kötelező erővel a szerződő államok alkotmánybírói számára, és legfeljebb csak mint az esetet illető további információ idézhető meg, ha a hazai alkotmányi rendelkezések nyitottságot és kétértelműséget mutatnak az adott ügy alkotmánybírói döntéskialakítási és érvelési folyamatában. A jelen esetben erre nem volt szükség, így kifogásolni kell az EJEB-gyakorlat indokolásba beemelését.
- [89] Látni kell, hogy az EJEB mint intézmény az alapjogvédelmi funkcióra szűkülése következtében többé-kevésbé szükségszerűen csak egyoldalúan képes az európai alkotmányossági intézményvédelemre, és ez mintegy csapdaként építi be jogfelfogásába a közösségvédelem kérdéseinek háttérbe tolását. Amíg az európai közösségek – gazdasági, technológiai és demográfiai mutatóik sikeressége alapján – hatékonyan prosperáltak, és haladtak előre az elmúlt évtizedekben, addig ez az emberi jogi/alapjogi féloldalasság nem jelentett gondot, és mint gazdagság és prosperitás nagyvonalú felmutatása szolgálhatott a világ felé. Ám Európa demográfiai megroppanása nyilvánvalóvá vált a közelmúlt éveiben, és az Európát előzőnlő iszlám civilizáció milliós tömegeivel szembeni állami védekezésképtelenség a szem elé állítja, hogy a közösségvédelmet már fogalmilag is háttérbetoló emberi jogi gondolkodásmód Európa végnapjait hozhatja el. A magyar alkotmánybírói gyakorlatban így még szükségesebb a sokszor egyoldalú EJEB-joggyakorlattól való distanciálódás. Ez egy régi vita a testületünkben, de a közelmúlt fejleményei fényében ezt még fontosabb hangsúlyozni. Ezt is szem előtt tartva igyekeztem elérni a testületi vitákban az EJEB gyakorlat indokolatlan megjelenítését az indokolásban, és bízom abban, hogy érveimnek nyilvánosság előtti megjelenése a jövőben nagyobb súlyt ad ezeknek.

Budapest, 2016. szeptember 19.

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Alkotmánybírói ügyszám: III/498/2016.
Közzétéve a Magyar Közlöny 2016. évi 142. számában.

